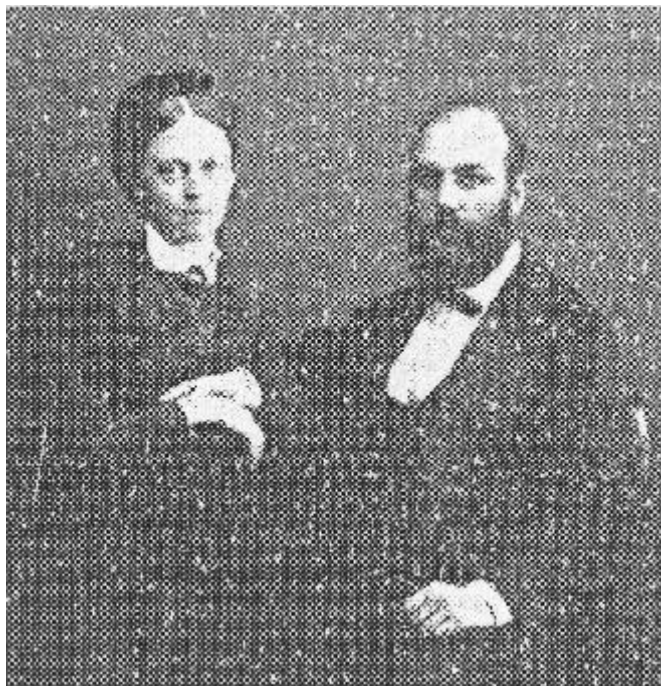

ROBERT OCH HILMA SVANSTRÖM

Släktföreningen Isak och Maria Svanströms efterkommande

Robert och Hilma Svanström

**av
Georg Luther
och
Torolf Lassenius**

Helsingfors 1996
Släktföreningen Isak och Maria Svanströms efterkommande

Georg Luther:

Robert och Hilma Svanström i Nurmes 1874 - 85

(Föredrag vid släktmötet i Nurmes 7.6.1986)

Torparsonen Isak Svanström från Nagu kom 1829 till Helsingfors eller exaktare till Villinge. Han arbetade sig uppåt, blev med tiden fogde på Degerö gård och slutligen 1852 husbonde på Skata hemman i Nordsjö. År 1835 gifte han sig med Maria Sederström, också hon från Nagu och av deras fyra vuxna barn blev tre döttrar värdinnor på var sitt hemman i Helsinge: Emilia gifte sig med Alexander Lassenius på Porslax i Nordsjö, Charlotta med Ferdinand Schulman på Fallbacka i Mellungsby och Amanda med Gustaf Adolf Winberg på Nygrannas i kyrkbyn.

De tre systrarnas ende bror Robert Svanström föddes 1838 på Villinge utanför Helsingfors och blev som tioåring elev i högre elementarskolan i Helsingfors, samtidigt med en nästan fyra år äldre pojke från Nurmijärvi, som hette Alexis Stenvall och senare blev känd som Aleksis Kivi. Robert Svanström var nära vän till Kivi och uppmuntrade och stödde honom. Litteraturhistoriker har skildrat den vänskapen och jag skall inte här försöka tävla med dem.

BETYG

Högre Elementarskolan i Helsingfors

Den 21de på 4. Classen

August Robert Svanström

har under nu slutade Läsötermin, jemte ett Berömtligt
Uppförande samt Berömtlig Filt och uppmärksam-
het, iidagatlagt på följande sätt bedömda framsteg,

Religionskunskap och Biblisk Historie.

Allmän Historie

Geografi

Arithmetik

Geometri

Naturhistorie och Rhytmik

Latin

Græckiska

Hebreiska

Tyska

Franska

Ryska

Engelska

Skriföfningar

Sång

Gymnastik

Försvaret

} Nöjaktiga

} Berömtliga

} Nöjaktiga

Helsingfors den 16. Juni 1851.

And. Cygnaeus,
Rektor Skolae

Bild 1. Robert Svanströms betyg från år 1851.

August Robert Svanström var inte något skolljus. På betygen från andra till fjärde klassen är han antecknad med rangnummer mellan 18 och 24 och 1852 flyttades han över till den nyupprättade tekniska realskolan i Helsingfors, d.v.s. till den skola som med tiden utvecklades till Tekniska Högskolan. Där gick det bättre, han var först sjunde och slutligen andra i klassen när han utexaminerades år 1854. Sedan arbetade han 9 månader vid Fiskars bruk, två år på Hartwalls mineralvattenfabrik och 2 1/2 år på Osberg & Bades metallfabrik i Helsingfors.

År 1859 omorganiserades förvaltningen av kronoskogarna i Finland och det gav tydligen Robert Svanström impulsen till hans slutliga levnadsbana. Han sökte sig till Skogshögskolan i Stockholm och avlade efter återkomsten forstkonduktörsexamen i Finland 1861. I början av 1864 blev han tjänstförrättande forstmästare i Hyrynsalmi norrom Kajana.

Troligen sedan skoltiden var Robert Svanström vän till skraddarmästaren och handelsmannen Albin Palmqvists barn och han umgicks tydligen flitigt i huset. Husfadern avled 1855 och i april 1864 skrev Robert till änkefru Palmqvist om sina upplevelser och intryck efter någon månad i Hyrynsalmi.

"Visst måste medgivas att trakterna häruppe redan förefalla något ödsliga och glest bebodda och för en sydbo få ett mera lappskt utseende... Vad som saknas av det omväxlande huvudstadslivet ersättes här genom den större förtrolighet som uppstår genom ett större närmande människorna emellan. De aftnar eller dagar jag ännu fått tillbringa ensam äro bra få... Att jag här icke saknar utrymme för min verkningskrets kan man lätt göra sig en föreställning om då reviret har en längd av 20 mil och inemot 15 mil tvärs över på bredaste stället" (Det här gäller gamla mil som var hela 10,7 km).

"Vintertiden färdas man mest på skidor. Därför anställer jag också dagligen övningar med detta slags fortskaffningsmedel. Kostymerad i långskaftade pieksor skurrar jag sedan utför ganska respektabla backar utan att alltför ofta förlora balansen. När det blir bättre skarföre hoppas vi även få se fruntimren delta i försöken. Att resa med skjuts går här ytterst långsamt både för att vägarne ständigt äro igenyrade och för att hästarne alltför mycket sparas. Renar begagnas blott i nordligaste delen av reviret och med dem går det raskt framåt."

Det här var ett smakprov på Robert Svanströms brevstil. Ett svar kom med tiden, undertecknat inte av fru Palmqvist utan av dottern som kallar sig "*hela husets sekreterare*" Hilma Palmqvist. Korrespondensen fortsatte och i februari 1865 skrev Robert från Hyrynsalmi för att "*besvara Herrskapets högst välkomna skrivelse genom Mamsell Hilma, vilken jag hade äran genast efter jul emottaga och för vilken ävensom för de inneliggande porträtterna jag får avlägga min hjärtliga tacksägelse*". Och så berättar han om sitt arbete:

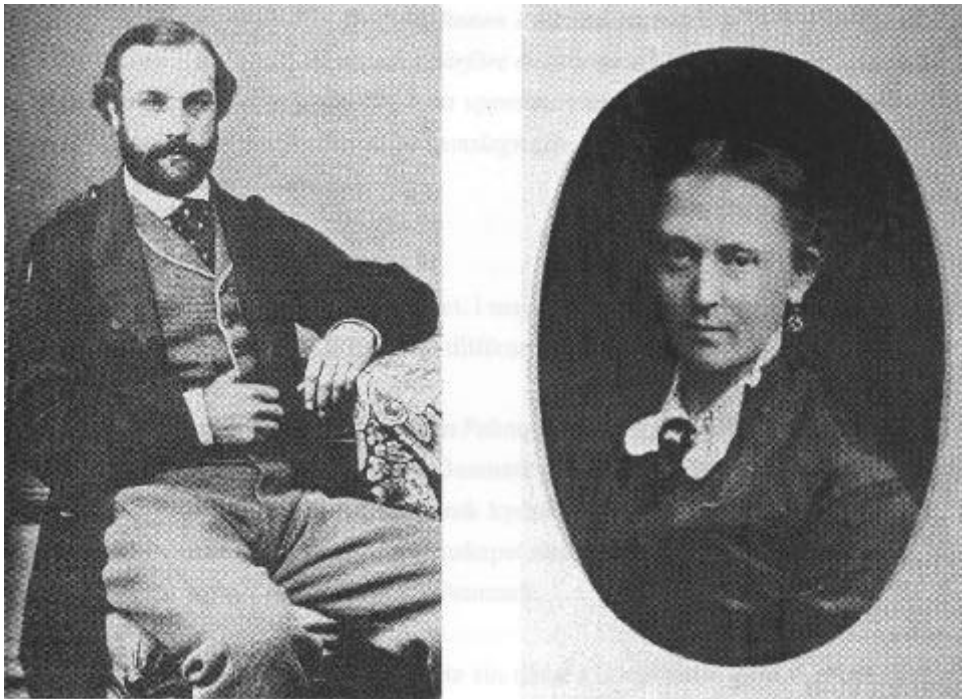

Bild 2. Robert och Hilma Svanström som unga.

"Hela julhelgen och någon tid därefter var jag verkligen ganska strängt sysselsatt med att uträkna kubikinnehållet av - 12 000 stockar... I slutet av september försåldes detta antal stående och utstämplade furustammar ifrån kronoskogen inom mitt revir till Ämmä såg i Kajana... En månad senare kom befallning att jag skulle på kronans bekostnad låta fälla, kvista och avsåga dem vid en viss tjocklek, men för detta arbete, som skulle vara utfört inom december, skulle ej få betalas mer än högst 4 kopek för stammen. Då jag skulle påbörja arbetet begärdes emellertid 10 kopek för stammen vilket ej här är ovanligt och varunder man allmänt trodde det ej skulle fås utfört, i synnerhet

på en så kort tid. Jag vågade då uti ett brev till vår chef baron Wrede yttra mina tvivelsmål härutinnan. Han påstod dock fortfarande att det bör fås gjort för det priset inom förutskrivna tid och det hade varit nedsättande både för mig och för Forststyrelsen om denna icke kunnat fullgöra sin med köparen ingångna förbindelse. I trenne veckor vistades jag då med ens på torpen i ödemarken med en uppsyningsman och skogvaktaren och lyckades verkligen efter mycket bråk få en arbetsstyrka av över 50 man som för det fastställda priset utförde och själva julaftonen avslutade arbetet. Målet var sålunda vunnet. Kronan tillskyndades härföre en inkomst av 27 000 mark och jag fick också till julklapp emottaga ett uppmuntrande brev av baron Wrede jämte uppmaning att söka den då lediganslagna forstmästaretjänsten härstädes, vilket jag ej heller försummade ".

Tre månader efter det här brevet, i maj 1865, utnämndes Robert Svanström till den tjänst i Hyrynsalmi revir, där han som tillförordnad hade visat vad han dög till. De bevarade breven till familjen Palmqvist tar slut för en tid. Roberts korrespondent Hilma reste till sin mors släktingar i Danmark och gifte sig där med pastor Henrik Hartig Brauneiser. Han hade utnämnts till dansk kyrkoherde i Flensborg, som sedan dansk-tyska kriget 1864 hörde till Tyskland. Äktenskapet räckte bara nio månader, sedan dog hennes man i lungsot. Hilma stannade kvar i Danmark.

Medan Robert Svanström skötte sin tjänst i Hyrynsalmi gifte sig hans systrar och 1872 dog fadern Isak på Skata. Ingen i familjen var beredd att överta gården, så Skata såldes 1874. Redan året förut hade Robert Svanström under ett besök i Helsingfors på nytt träffat den från Danmark återkomna Hilma Brauneiser och de förlovade sig. I oktober 1873 reste Robert tillbaka norrut och korrespondensen mellan de förlovade tar vid. I december samma år fick Robert förflyttning. Han utnämner till forstmästare i Kuohatti revir i Nurmes och i mitten av januari 1874 skriver Hilma instruktioner för bosättningen: "*Som mitt klädskap är icke stort nog för 2 personer och därtill tungt, så vore bra om du ville beställa i Nurmis ett dubbelhängskåp samt likaså ett dubbellinneskåp, så kunde ju den ena sidan också begagnas som ett slags skänk*" o.s.v. Robert skriver för sin del från Hyrynsalmi att han auktionerat bort mycket av sina ägodelar för att få mindre att transportera 19 mil. "*Min gitarr tänker jag dock icke sälja lika litet som tvenne byssor*". Senare skriver han "*Vad du talar om paktum kan jag väl ej annat än ingå därpå, ty annars vore väl allt jag sagt om kvinnans likställighet med mannen tomma fraser.*"

Breven från förlovningstiden skildrar de många frågor som bosättningen och flyttningarna medförde och dessutom andra komplikationer, t.ex. att Hilma efter sitt första äktenskap var tysk undersåte. Den 19 maj 1874 stod emellertid bröllopet i Helsingfors och brudparet anträdde resan till sitt nya hem. Båtresan till Viborg tog troligen två dygn, sedan bar det i tre dygn genom Saima kanal och längs Saimenstråtarna till Joensuu. Hilma skriver till sin mor *"Ack vad kanalresan var vacker, men icke den allena, nej hela vägen var så schön som väl Göta kanal och arbetet sedan, så ståtligt att det var en fröjd att se"*. I Joensuu, berättar hon, finns 12 ångbåtar fast staden bara har 900 invånare. Därifrån bar det med skjuts till Pielisjärvi och sedan igen med ångbåt till Lieksa och Nurmes. Sammanlagt tog resan troligen 9 dygn.

"Så lade vi då till i den ljusa sommarnatten vid vår björkstrand - stora mäktiga hängbjörkar med långt vackert gräs inunder, ett stort nätt grått hus med vita fönsterposter uppe på en backe, fåglarna togo emot oss".

Huset låg på Maunonniemi vid sjön Lautiainen, d.v.s. en av de nordligaste vikarna i sjön Pielinen. På de kartskeer av det nya hemmet som ett halvt år senare, till julen 1874, sändes från Nurmes till svärmor Ane Palmqvist i Helsingfors, syns Lautiainen sjö, karaktärsbyggnaden, lider, stall och fähus, potatisland, kryddgård, av Robert arrenderade åkrar, hallonbuskar och vår ohuggna ved o.s.v. Planen över karaktärsbyggnaden visar en förstuga, salen, förmaket, matsalen, sängkammaren, köket och kontorsrummet. Möbleringen är noga utsatt och planerna ger oss en klar bild av hur Hilma och Robert bodde. Som närmaste granne låg "bryggeriet" och "Marteliuses bostad". I bryggeriet hade familjen satsat 1000 mark, troligen pengar från det Palmqvistska hållet, eftersom rapporter ingår i breven om bryggeriets bolagsstämmor och andra ärenden. Tillsammans med planerna av hemmet avgick till julen 1874 två tavlor till Palmqvistska huset i Helsingfors, en till svärmor Ane och den andra till Hilmas ogifta syster Albina Palmqvist, som ju var en av de vänner till Aleksis Kivi, vilka litteraturforskarna har ägnat mycken uppmärksamhet. Tavlorna var målade av Hilma och åtminstone den som skickades till Bina finns i behåll; den ägs nu av Helga Lodenius. Med julklappstavlorna följde en *"Text till Hilmas tavlor"*, skriven av Robert:

*Som hjärtevarma hälsningar till södern
där i det gamla hemmet, fullt av minnen
från glada barndomsår, en älskad moder*

*och äldre syster kär än stannat kvar i boet
från vilket flere syskon redan flugit
kring världen ut att fånga lyckans fjärl,
har Hilma, hon den yngsta uti ringen,
mitt hjärtas härskarinna, fastän liten,
dock varken ung, ej heller klen i kärlek,
n sist ur boet flugna velat sända
från snö- och is-inhöljda kalla norden
en varm julönskan med till kära hemmet.*

Efter text om den första tavlan skildras gåvan till Albina så här:

*Och nu förflyttom oss till Binas tavla!
Där rulla för Er blick vi upp ett stycke
om icke av det själva kära hemmet
här upp på Maununniemi, så en flik dock
utav dess allra närmaste omgivning
iklädd sin vinterdräkt av vita filter.
Så följ oss I kära till sängkammarn,
där tagen plats vid fönstret utåt stranden
och sänden blicken bort dit över sundet
som nämnes Mikonsalmi och förbinder
sjön Lautiainen hop med Pielisjärvi*

-

*Vid höga björken där landstego åter
en härlig julinatt de bägge unga som
ljuva bojor knutit hop för livet
och från föräldrahemmen där i söder
vid huvudet av Finland och dess pärla
fram genom Suomis pulsar, dettas sjöar
och älvar, kosan ställt hit upp till Pohja,
till nu så kärt ren blivna unga hemmet.*

Det här var ett prov på Roberts språkkonst. Han hade många konstnärliga intressen och sjöng i kvartetter med en vacker djup bas. Före julen 1878 skriver Hilma till sin mor "Om Mamma kunde hitta några svenska sånger för 3 mansröster så vore det Robert i smaken".

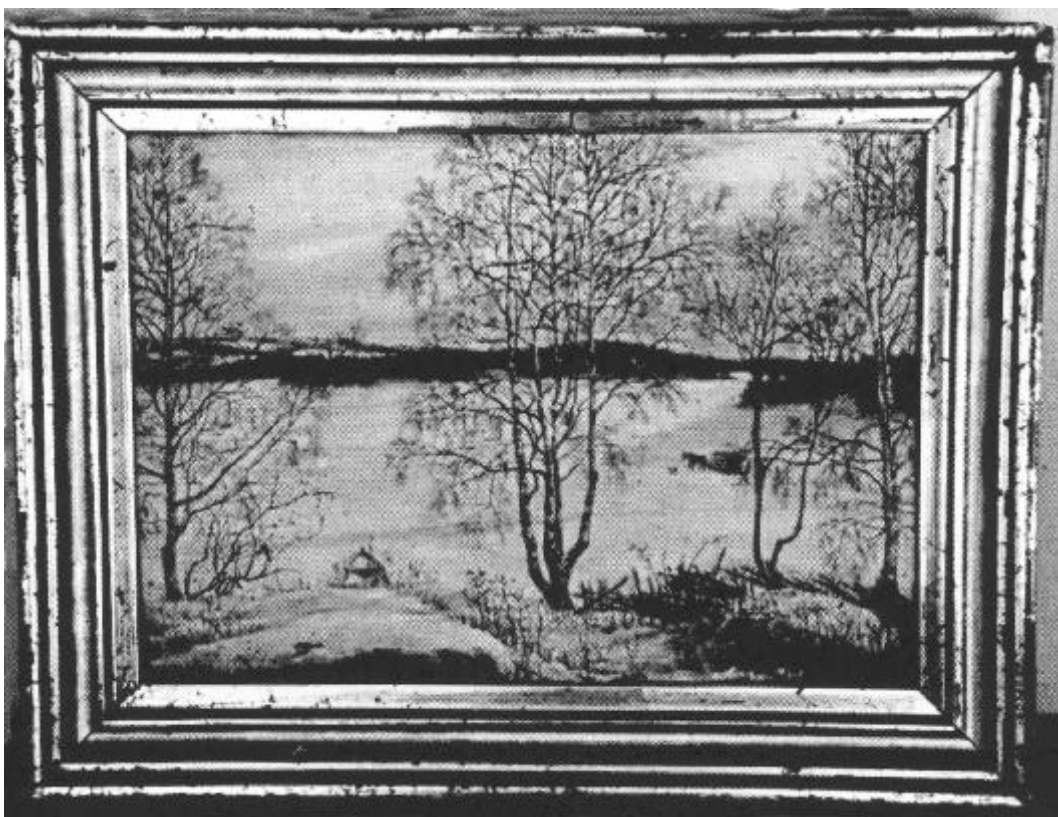

Bild 4. Binas tavla, Hilma Svanström, 1874. Numera hos Helga Lodenius.

Av de små teaterpjäser Robert skrev finns åtminstone en bevarad: "En natt i Kajana" med underrubriken "Skämt i en akt med sång". Där skall hjälten Olof Ölburk trött lägga sig till sängs på gästgiveriet i Kajana, men hör plötsligt snarkningar från den andra säng som står i samma rum. För att väcka snarkaren slår han vatten över honom och sjunger till en Bellmanmelodi (Fredmans sång nr 10):

*Nå jag skall väl vaken få
snart den där figuren
om jag blott försöker på
Wilhelmsbaderkuren.
Ja det blir det bästa sätt.
Håll till godo med en skvätt,
än en skvätt, än en skvätt.
Gott, jag tror mig märka
kuren börjar verka.*

Robert var en glad sällskapsmänniska. Redan i breven från Hyrynsalmi skildrade han de människor han umgicks med och i Nurmes blev det sällskapsliv med kyrkoherde Karl Ferdinand Pfaler och hans efterträdare Karl Elis Roos, med kapellanen Karl Johan Engelberg, kantorn Heikki Hannikainen, provinsialläkarna Karl Johan von Fieandt och Johannes Collan, apotekaren Fredrik Villehad Calonius, postexpeditören Rosa Paqvalen, kronofogden Herman Werner Sahlstein och länsmannen Alfred Stenius o.s.v.

Nyåret 1879 hölls på Maunonniemi ett kalas för 40 personer, som komplicerades av att värdinnan hade tandvärk, så

"Amanda Cajander fick smaka på all mat, ty intet varmt kan jag förtära. Engelbergska gamla pianot hade vi till låns, det förs bort i dag ty vi orka ej hålla salen varm, därtill fordras varje dag 3 eller 4 brasor. 6-tiden kommo de, alla mycket fina, 5 gamla fruar och Rosa. Prosten och Pastorn voro borta, eljest alla. Ficks te först med bagarkrans och egna julpepparkakor och keks, 100 koppar hade jag inalles att servera. Så dansades, bjöds punsch och körsbärsvin, sedan limonad med litet surt portvin att färga det med. Så sjöngs solor, trior, Gluntar med piano, 9 nummer inalles. 2 ggr deklamerade Robert Wecksells Veteranen och Ahrenbergs Guldsmeden i Caen. Dansades åter, så åts dessvärre först kl. ½ 1 - ty 2 håll att laga på och ugnen ville ej få steken färdig. Först brännvinsbord med 4 sorter bröd, fint smör, ost, medvurst, tunga och sillsallat - så buljong (god) med pastejer, så köttbullar ena med ägg & grädde) och kålrabbi, oxstek och 4 orrar, allt vad jag hade i fågelväg. Därtill potäter och lingon, syltade pumpor, gurka, sur, och rödbetor samt S:t Julien (öl först till smörgåsarna). Som dessert päronkräm med bakelser och sherry. Vad tycker du Mamma om matsedeln! Det hade smakat alla särdeles sades mig av många."

Ett halvt år senare, sommaren 1879, var Hilmas syster Albina i Nurmes och rapporterade till sin mor om familjen Svanström, att *"två gånger om året ha de främmande, eljest kunde de ju ej gå till andra."*

Men livet i Nurmes var naturligtvis inte bara umgänge och sång. Mindre än en månad före bröllopet skriver Robert våren 1874 till sin fästmö, att stockkuberingen i revirets avlägsnaste nordvästra hörn hade fördröjt honom så att menföret försvårar resan ens till Nurmes.

"Fryser det icke på i natt så lär vi få lov att färdas med häst endast över detta träsk och sedan tillryggalägga en halv mil på skidor i det miserablasteföre. Sedan mätningen försiggått skola vi försöka skaffa en häst och med den försöka slippa till närmaste by. Men osäkert är ännu om vi alls slippa någon vart."

I augusti 1876 fick Robert Svanström bege sig till grannreviret på räfst. En bohållare Niiranen hade avverkat flera tusen stockar för mycket och sedan två gånger låtit anlägga skogseldar för att inte stubbarna skulle kunna räknas. Robert Svanström kunde räkna dem ändå, ehuru forstmästare Hougberg, vars revir det gällde, hade ansett det omöjligt. År 1881 skriver Robert att *"överforstmästare Timgren från Kuopio kom i det värsta menföret på forststyrelsens befallning för att undersöka våra virkesleveranser. Han inspekterade papper och böcker, vilka alla han fann i god ordning så att han uttryckte sin stora belåtenhet med mitt arkiv."*

Livet i skogarna lämnade småningom spår i hälsan. I flera brev nämns att Robert besvärades av svår reumatism.

Men han skötte inte bara sin tjänst. Jag nämnde redan att han var delägare i det bryggeri som var familjens närmaste granne och i Nurmes lever hans minne ännu i dag för att han grundade Nurmes sparbank. Han tog initiativet till den, skrev ansökan till senaten, fick stadgarna fattställda 1879 och skötte sedan under bankens första tid både dess verksamhet och kassan.

De täta breven till Hilmas mor innehåller i stor utsträckning beställningar av hushållsartiklar, kläder och annat från Helsingfors samt rapporter om hur de har kommit fram (eller att de försvunnit på vägen). Huvudinnehållet i breven är emellertid rapporter om hur familjemedlemmarna hade det och framför allt hur barnen utvecklades.

Robert och Hilma Svanströms äldsta barn, dottern Valborg, föddes i slutet av april 1875 och sexton månader senare fick hon en bror, Harald. Ännu en son Hjalmar föddes igen efter sexton månader och nästan lika snabbt kom Hilmas följande barnsäng när Hanna föddes i april 1879. Efter de två första barnens födelse repade sig deras mor tydligen snabbt och barnens utveckling skildras i lyckliga tongångar i breven till deras mormor. Men när tredje barnet, Hjalmar hade fötts skrev Hilma, att *"mest alla 9 månader ha varit bra svåra, men glädjen över andra sonen är ju stor. Nu önska vi båda att få sluta med denna lilla tredje. Barnmorskan menar även, att om det kommer flere så ej mera än en, högst två!"* I det skedet

och också i flera andra repriser var Roberts systerdotter Hilma Lassenius i Nurmes som hjälp i familjen.

Men föräldrarnas "önskan att få sluta" gick ju inte i uppfyllelse. Fjärde barnet Hanna föddes som sagt i april 1879, mindre än fem år efter bröllopet. Tre månader senare befann sig Hilmas syster Albina i Nurmes, tydligen för att hjälpa i familjen. Hon rapporterar i ett brev om

"ofta små strider mellan de två stora... Häftiga äro båda, Hille dock mest, men hon är ju så klen och har genom att gräla på de dåliga tjänarna blivit häftigare, ofta nog skarp. Nog skulle de båda behöva en liten tid att slippa härifrån och se något annat, och dock är här ju nu så vackert, men den långa vintern med barnen i de små rummen är det svåraste. Blott de kunde få salen avdelad till två rum så att Robert finge det ena. Då bleve Roberts rum matrum, sängkammaren barnrum m.m."

I ett senare skede - jag vet inte när - blev salen delad så att trängseln blev mindre. Men grossesserna som tröttade Hilma fortsatte. Redan tio månader efter Hanna föddes en son, två månader för tidigt. Robert hann nöddöpa honom till Axel Gabriel innan gossen dog 10 1/2 timme gammal. Fadern skrev till mormor att det döda

"barnet såg ut som den sötaste lilla docka, där det låg med fridfulla drag och så vackert bildat ansikte och huvud".

Efter detta tog det lång tid för Hilma att återvinna hälsan. Hon var sjuk hela våren och på sommaren lämnade hon Robert och tre barn i Nurmes och reste med sonen Hjalmar till Helsingfors, därifrån hon sökte sig till Kallvik vid Esboviken, västerom staden. Hon skriver till Nurmes:

"Bra är det att jag har Hjalmar ty alldeles utan vore det bra ensamt. En del av Pickwickklubben har jag redan läst. Trött är jag nog men ändå känner jag att det nog går sakta framåt. Jag njuter även av lättjan efter 6 års oro."

I oktober kom Hilma tillbaka till Nurmes och livet gick vidare. Följande vår, i maj 1881, skriver Robert till Helsingfors om hur han varit

"träget sysselsatt hela tiden, mest med tjänsteskrivningar... men också med vårarbeten i trädgården. Då jag idag avtäckte stora drivbänken funno vi en hel mängd gurkplantor uppe och några rädiser... Hilma har ju också lidit av sin vanliga vårkrasslighet och humöret på samma gång varit högst miserabelt, men nu tyckes också hon redan börja något krya upp sig... Vad mamma säger om vår flyttning till H:fors är allt gott och väl, som vi hoppas en gång i framtiden... men tillsvidare och så länge det inte är någon nödvändighet för barnen, så måste vi väl försöka knoga här, så länge vi orka, ty en fågel i hand med 5000 i näbben är ju dock bättre än tio i skogen."

Ännu i början av 1882 klagar Hilma att hon är trött och sjuk - men då väntar hon även sitt sjätte barn. Inga föddes i juni 1882. Då var system Albina igen som hjälp i Nurmes. Samma sommar skriver Robert att han skall utstämpla omkring 10 000 stockar för avverkning nästa vinter och att det hade varit stora skogsbränder

"troligen mest av mordbrand", lyckligtvis dock bara i ringa grad inom hans revir. "Min rapport över utlevererat virke under vinter steg till över 48 500 mark vackert nog från ett revir... Hilma kommer visst att bli mycket modern och fin sedan hon får hattar och annat färdiga. Då gumman nu också börjat lägga på hullet så hoppas jag hon snart skall bli helt värdig till utseendet." I samma brev talar Robert också om "svårigheten numera att få examen avlagd för fullständig kunskap i finskan, ett svårt streck för oss gamla svenska tjänstemän".

Robert Svanström hann skaffa sig en egen gård i Nurmes köping kort innan familjen Svanström flyttade söderut 1885. Barnens skolgång var troligen den faktor som till slut gjorde allvar av de länge diskuterade planerna att flytta från Nurmes. I oktober 1884 sökte Robert en tjänst i Forststyrelsen. Ett postkort från en kollega där upplyser om att ansökan kommit fram och om förmännens utlåtande, som ju skulle fogas till varje ansökan om statstjänst. Robert Svanström ansågs ha skött sin tjänst *"med berömligt nit och utmärkt skicklighet"*.

Det är uppenbart att hans yrkeskunskap uppskattades och i juni 1885 blev han utnämnd till en tjänst som forstmästare i Forststyrelsen.

Familjen flyttade till Helsingfors och det betyder att de långa och intressanta brevskildringarna av dess öden tar slut. Jag nöjer mig därför med att bara kort räkna upp vad som sedan hände. Hilmas mor, Ane Palmqvist, dog följande år, 1886, och familjen sålde det Palmqvistska huset vid Esplanaden. I stället lät Robert Svanström bygga ett stenhus vid Georgsgatan 4, i hörnet av Stora Robertsgatan, och familjen bosatte sig där. Barnen gick i den s.k. Pippingska skolan, som verkade i Helsingfors 1885 -1900. Fyra av dem blev studenter, det femte, Hanna, sökte sig till Ateneum och blev konstnär. Robert Svanström dog 63-årig 1901 och familjen bodde kvar på Georgsgatan 4 med Hilma som centralperson. Hon hann bli 82 år innan hon avled 1925.

Valborg gifte sig 1897 med sin kusin Alexander Mauritz Lassenius, Hanna 1904 med Elias Lodenius och Inga likaså 1904 med Fritiof Kommonen. Harald blev forstmästare liksom sin far och avled ogift 1909. Hjalmar blev ingenjör och gifte sig 1914 med Gärda Palonen, som avled 1988 i Zürich och var den sista som bar namnet Svanström i Isak och Marias eftersläkt.

Jag tackar hjärtligt Torolf som har gjort ett stort arbete med att sortera breven från familjerna Svanström och Palmqvist och anteckna deras innehåll. På basen av hans förarbete gick det lätt att ställa samman den här översikten. Arbetet på den har bekräftat vad jag tyckte mig skönja redan tidigare: min svärmors far Robert Svanström var en sällsynt aktningvärd och trevlig person. Han skötte sin tjänst "*med berömligt nit och utmärkt skicklighet*", han deltog vid sida därav i utvecklandet av det avlägsna Nurmest genom att ta initiativ till och sköta dess sparbank. Breven visar att han själv träget arbetade i trädgården på Maunonniemi. Han var en god kamrat som hjälpte och uppmuntrade sin klasskamrat Aleksis Kivi - också med pengar - han var en trägen sångare och han författade lustspel. Kan man tänka sig en förträffligare person?

Också Hilma ger i breven ett i huvudsak positivt intryck. Hon var tydligen en öm mor, som i breven berättar långt och med kärlek om sina barn, och hon skötte med flit och omsorg sitt växande hushåll. Men när de många barnen föddes i betänkligen snabb takt ansträngdes nog hennes hälsa, krafter och humör till det yttersta. Det kanske ger en anledning till eftertanke om könsrollsproblemen, när man bakom den duktige och genömtrevlige mannen får syn på en så överansträngd och utschasad hustru. Men å andra sidan - när grossessåren var över och barnen hade växt upp, då överlevde Hilma med någorlunda goda krafter i nästan

ett kvart sekel sin man, vars hälsa troligen fick bestående men av det tunga arbetet i Kuohattis revirskogar.

Bild 5. Hilma och Robert vid silverbröllopet 1899

Torolf Lassenius:

Robert och Hilma Svanström i Helsingfors 1885 -1901

(Föredrag vid släktmötet på Åland 8.6.1991, omarbetat och kompletterat 1994)

1. Beslut om flyttning till Helsingfors

Som Georg Luther nämner i sitt föredrag hoppades Hilmas mamma Ane redan 1881 att Robert och Hilma skulle börja tänka på att flytta till Helsingfors, men Robert svarar att det ännu inte är nödvändigt för barnen och dessutom är *"en fågel i handen med 5000 i näbben dock bättre än tio i skogen "*. Men 1884 närmade Valborg sig redan 10-års åldern och Harald var 8, varför man beslöt att göra allvar av flyttningsplanerna. I oktober sökte Robert en tjänst vid Forststyrelsen som i sitt utlåtande säger att han skött sin tjänst i Nurmes *"med berömligt nit och utmärkt skicklighet"*. Och den 27.6.1885 blev han utnämnd till forstmästare vid Forststyrelsen. Som också Georg redan nämnde blir korrespondensen mellan familjemedlemmarna nu rätt mager och man måste ofta, söka kompletterande uppgifter i brev mellan personer utom den närmaste familjekretsen.

Tyvärr saknas exakta uppgifter om när och hur flyttningen skedde och var man bosatte sig, men nästan säkert slog man sig först ned i den "Palmqvistska gården" i hörnet av Fabians- och Norra Esplanadgatan.

2. Albin Palmqvist och hans gårdar

Här kan det vara skäl att gå litet tillbaka i historien bakom detta hus, Skräddarmästaren Albin Palmqvist, född 20.1.1802 i Paavola socken nära Uleåborg, lämnade hemgården Palokangas redan 1820 och skaffade sig skräddarutbildning helt eller delvis i Köpenhamn. Han gifte sig där 1826 med Ane (här ofta kallad Anna) Nielsen, född 29.11.1807 i Köpenhamn. (Bild 6) Deras två äldsta barn Sofie och Albina föddes där 1827 och -29. Redan den 23.8.1829 flyttade familjen till Helsingfors (enligt anteckningar i Hilmas födelsedagsbok). Albina var då bara 5 veckor gammal.

Bild 6 Porträtt av Ane och Albin. Målade av J.E. Lindh 1832-33. Numera hos Fjalar Kommonen.

Den 27 oktober samma år fick Albin sitt burskap som skräddarmästare i Helsingfors och 1830 hade han redan 13 anställda i sitt skrädderi. Var i staden han då hade sin rörelse har jag inte lyckats få fram, men i april 1836 köpte han "tomten N:o 9 i Quarteret 32 Dromedarien" eller Fabiansgatan 27 / Norra Esplanadgatan 23 för 8000 Rubel Banco Assignater. 1837 - 1838 uppförde han det hus som ännu delvis står kvar. Det har ritats av Anders Fredrik Granstedt och ritningen är godkänd av C L Engel den 8 mars 1837. Huset hade ca 60 rum, på gården en flygel av sten med stall och vagnslider. Den försäkrades 1839 för 42 000 Rbl B. Ass. Här kan nämnas att huset (Bild 7) senare ansågs vara det i Helsingfors som gav de högsta hyresintäkterna.

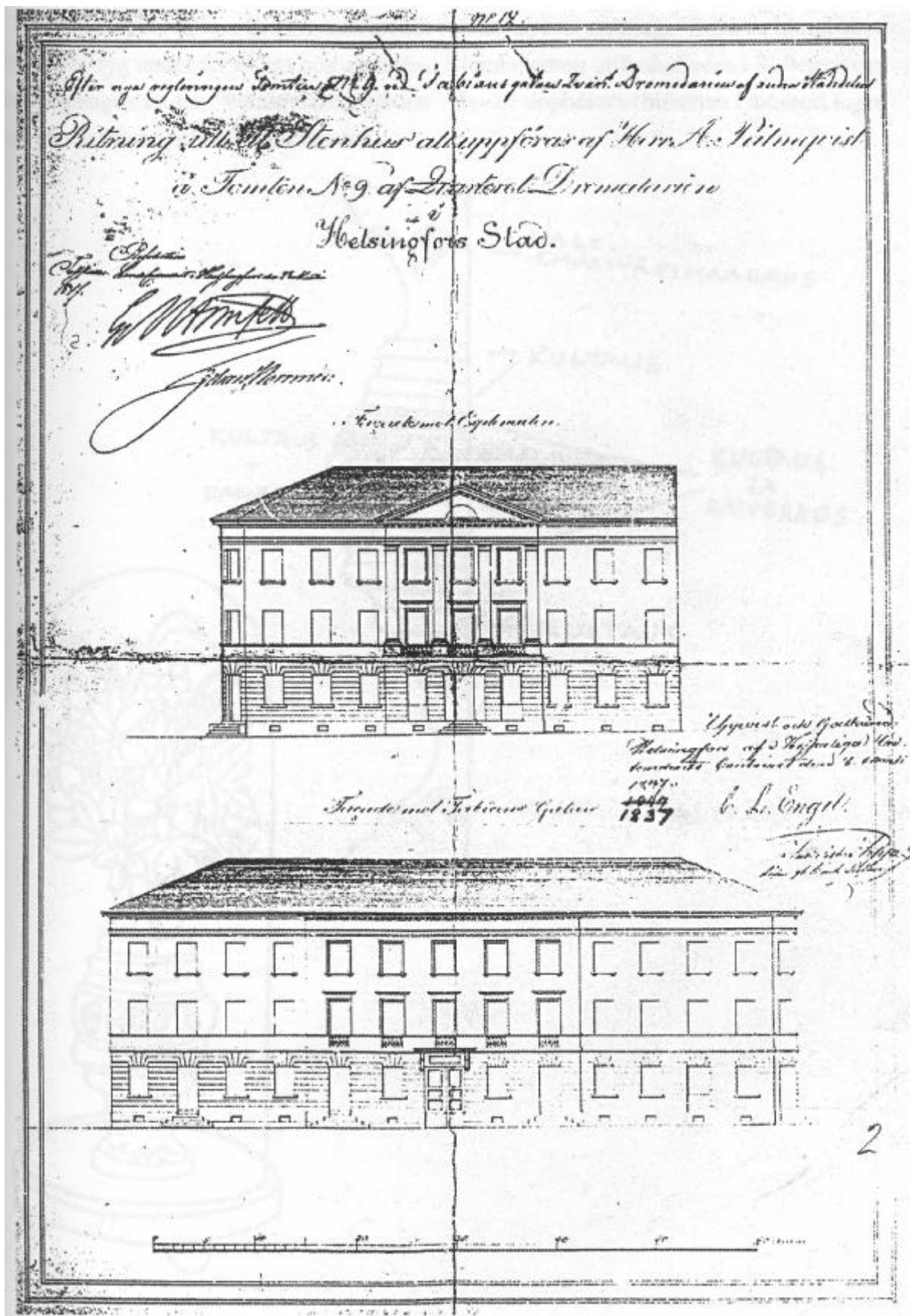

Bild 7. Palmqvistska gården. - Stadsarkivet.

Som ett kuriosium kan nämnas att det i stadsmuseets samlingar finns en blombukett (Bild 8) av tyg under en 49 cm hög glaskupa. Blombuketten införskaffades i St Petersburg för invigningen av den "Palmqvistska gården". Tyvärr uppbevaras buketten i museets lager, som inte är tillgängligt för allmänheten.

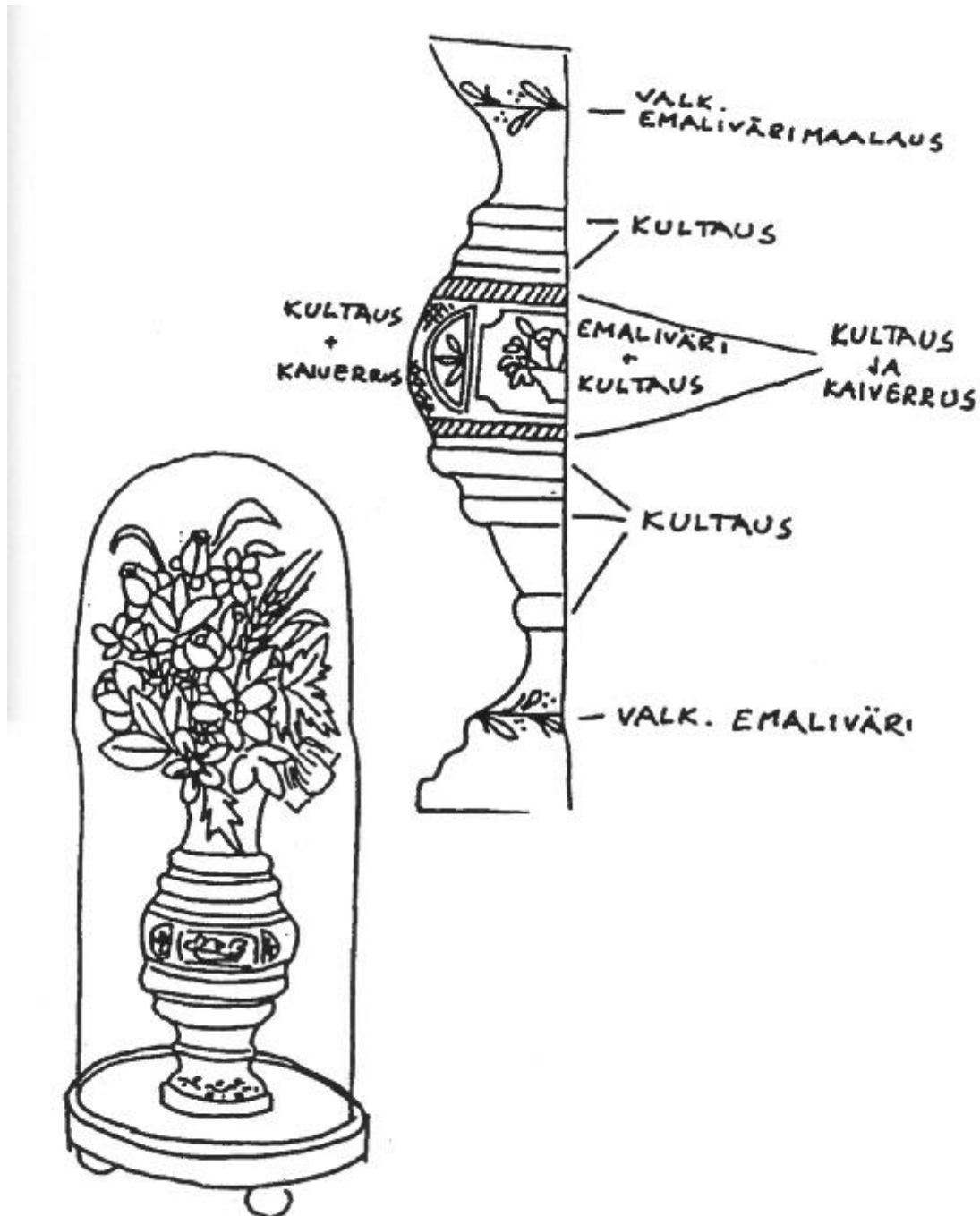

Bild 8. Blombuketten för invigningen av Palmqvistska huset.
- Helsingfors stadsmuseum.

Småningom trappade Albin ned sin skrädderiverksamhet och sade 1843 upp skräddarburskapet och fick redan samma år burskap som in- och utrikeshandlare. Han var också vald till en av "Stadens äldste" 1839- 44. 1844 ägde han även tomterna Nr 3, 6 och 8 i "Qvarteret Zobel'n" i hörnet av Brunns- och Hagasundsgatorna. (Numera står korvhuset i det hörnet, och Hagasundsgatan heter nu Centralgatan.) På tomt 3 uppförde han ett "envåningshus af sten med rökeri och ett därmed sammanbyggt bon. hus af träd med 3 rum". På tomt 6 fanns "et boningshus af träd med 5 rum utan någre uthus" byggt 1843. (Bild 9) Egendomligt nog noterar stadsarkivet på sina kort att tomterna köptes av Palmqvist först 1849 och -50!

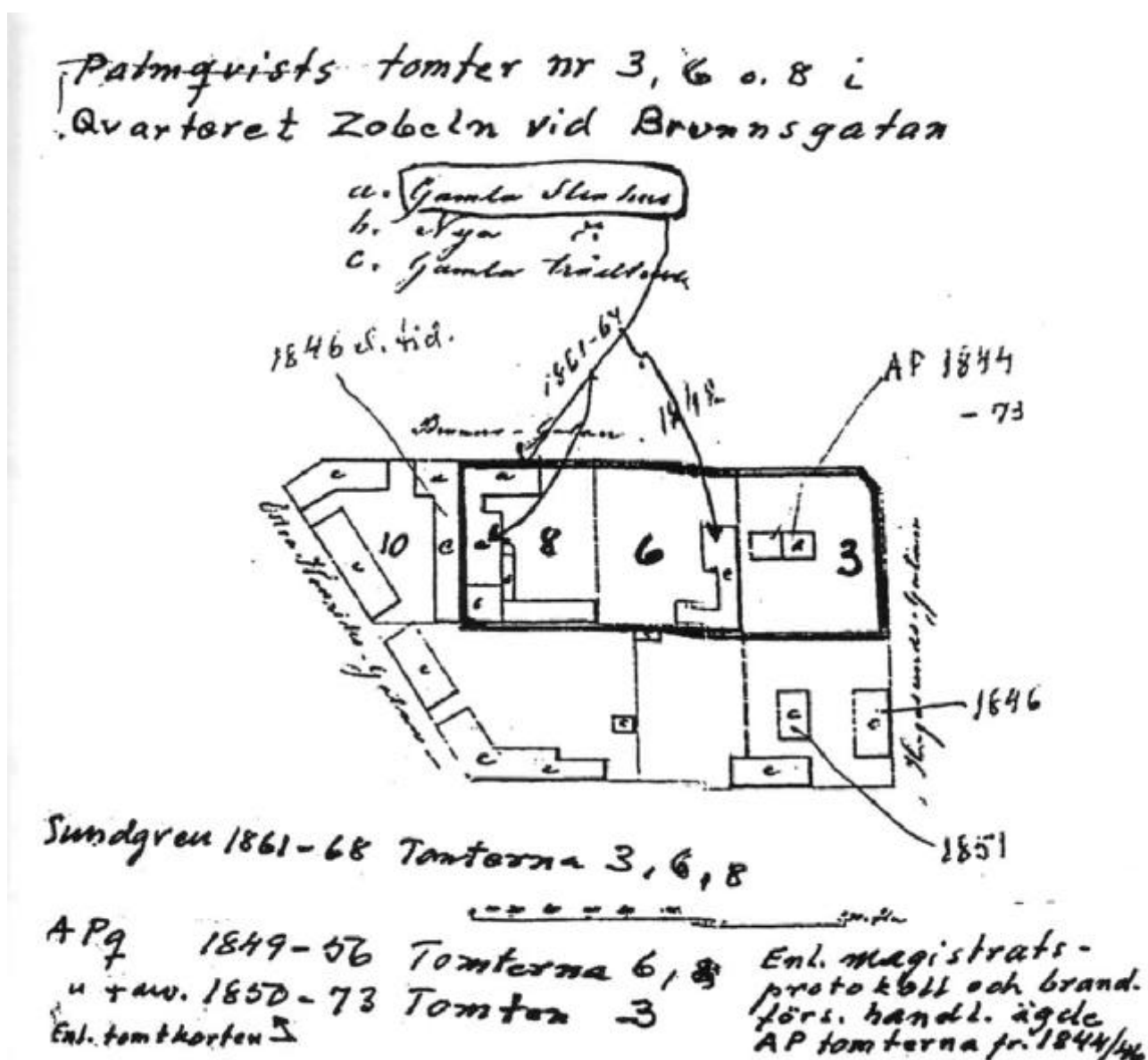

Bild 9. Albin Palmqvists tomter vid Brunns-gatan. - Stadsarkivet.

1846 fick Albin "tillstånd att genom anstaltande av lotteri försälja " sin gård vid Fabiansgatan. Lotterna gick dåligt åt. Två år senare fick han 2 års förlängning, men fick back på sin ansökan att få sälja lotter i Ryssland. De sålda lotterna återköptes och försäljningsförsöket återtog. En lotteribok är bevarad hos Luthers.

År 1850 noteras att Albin tillfälligt arbetade i sin spelkortsfabrik som nedlades 1852.

Bild 10. Lotten för försäljningen av gården vid Fabiansgatan.

Av allt detta kan vi se att Albin Palmqvist var en idog, skicklig och mångsidig yrkes- och affärsman, som skapat sig en betydande förmögenhet och räknades till det högre borgerskapet i staden. Tyvärr dog han i lunginflammation den 5.3.1855 vid bara 53 års ålder. Här visas ett prov på Albins handstil (Bild 11) då han i juni 1853 skriver till sin dotter Albina:

"Min kära Tossa!

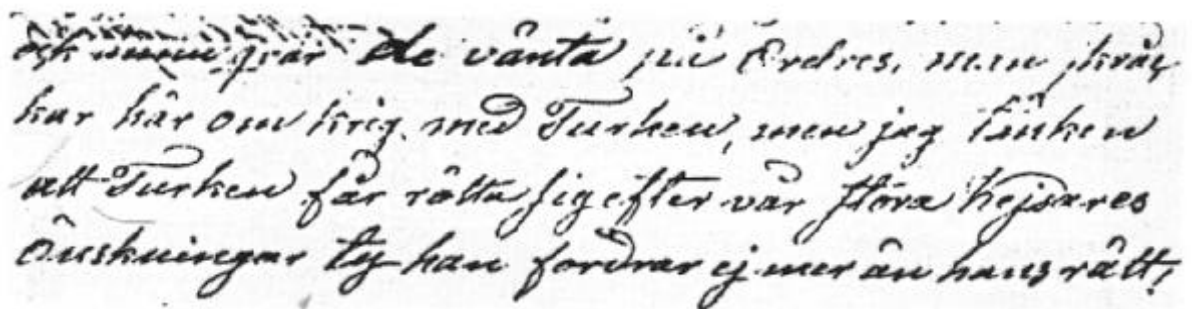
Jag har fått höra af dit bref att du lyckligt och utan sjösjuka kom på din födelsedag (24) till Kjöbenhavn

-Flottan är ännu hemma. Om fredag skall Ångfartyget Rurik komma hit, Linjeskeppet ligger ock ännu qvar de vänta på Orders, man skräckar (?) här om krig med Turken, men jag tänker att Turken får rätta sig efter vår stora Kejsares önskingar, ty han fordrar ej mer än hans rätt -

- blif du där öfver vintern om du finner det för godt -

- var sjelf hälsad från din gamla Pappelan - (?)

A. Palmqvist"

Är du nu på väg De vänta på Orders, man skräckar
här här om krig med Turken, men jag tänker
att Turken får rätta sig efter vår stora Kejsares
önskingar ty han fordrar ej mer än hans rätt?

Bild 11. Utdrag ur brevet av Albin till dottern Albina 22.6.1853.-
Universitetsbiblioteket.

3. Palmqvistska gårdarna på Anes tid

I bouppteckningen (på 31 sidor) efter Albin Palmqvist värderas gården vid Fabiansgatan till 23 000 Rubel Silver, de tre andra tomterna till 2 500, aktier i Societetshuset 171, guld 25, silver 122, koppar, bleck och jernsaker och porslin 85, möbel 273, säng- och linnekläder 140, gångkläder 130, åk- och körredskap (vagn, "chaise", trilla, kurirkärra, kursläda o.s.v.) 230, böcker 10!, diverse 490 Rubel, bl. a. kortfabriks inrättning, 100 kannor vitt vin, 2 d:o arrak). Utestående säkra och osäkra fordringar 2393; Sammanlagda tillgångar 27 887 och skulder 21 510 eller ett netto på 6 377 (Rbl S ?). Nu övertog alltså änkan Ane skötseln av detta imperium. Hon synes ha varit en skicklig affärskvinna och mycket noga med pengarna. I hushållet fanns då ännu Anes mor Ane-Maria, *'ej mera så frisk, alt lige fett'*. Av barnen var Sofie (27) gift, Ludvig (23) redan till sjöss, medan Bina (25), som då redan var mycket sjuklig, åtminstone delvis bodde hemma och de yngsta barnen Edmund (15) och Hilma (13) ännu gick i skola.

För övrigt rasade Krim-kriget då, sedan senhösten 1853. Egna och främmande flottor rörde sig i vattnen,. Befolkningen var oroad, man evakuerade i rädsla för att hamna i fångenskap. Utanför Sveaborg låg ända upp till 60 fientliga skepp.

Stycken ur ett brev av Ane till Figen (Degener) 11.5.1855:

Hälsingfors d 11te Maj 1855

Kjäre Gode Figen!

*I håpp att desse rader måtte komma dig tillhanda på Din Namnsdag
- inte vet man hvad di alierade i sommar kan ta sig til här är i år vide (?)
"annorlunda rustet en om di hade kommitt i fjol " och endog kan man ju ei
veta hvad som kan hände -
- Gudskelov att bine är hos dig thy nog vet jag att aldrig kan hun som är en
sådan sjuk stagger ha de så - och våre lynnen passer sig ju ej häller så bra,
jag ger därför vist ei bine skuld thy hos mig fins kanhände det mæste -
- för Mamma är jag mest sædt nu thy hun har sin gamle korpulang igen
fullkomligt som förutom vi med all Ågdon har jag folgt men Schjesn torde jag
ei thy om det blir brodt kan jag snrere få en hest ått henne om jag har Schjesn
om det skal bære af -*

Här ges ett par exempel på Anes och Albinas brevstilar. (Bild 12 och 13)

Målsångers
211te Maj 1855

Kjäre Gode Figen
håpen att desse rader måtte komma
Dig tillhanda på Din Namsdag
önskar jag dig af allt mit hjerte
hjelpe och tröstnad och Gud lätte
Dig en nyåren vet obänge till lyfte
fagnad för Din omgivning, uttag

Bild 12. Utdrag ur brev av Ane till "Figen " (Degener) 11.5.1855.

- Universitetsbiblioteket.

den som sedan jag tillkommer, de
får ha ett litet för till, jag
sade att du ej kunde ha en i
ett mer, hvad så, ja du ska
le med mig, men du kunde
ej för att jag ska få en så

Bild 13. Utdrag ur brev av Albina till sin brorsdotter Anna Kurikka f. Palmqvist 6.12.

1898. - Universitetsbiblioteket.

Redan 1856 såldes två av tomterna vid Brunnsgatan för sammanlagt 4 000 Rbl S. Hörntomten mot Hagasundsgatan såldes först 1873. Min mor Valborg skriver i sina minnesanteckningar att hennes mor Hilma hade berättat hur man vid Brunnsgatan *"hade fruktträd, bärbuskar och stor köksträdgård, där hon och syster Albina vid 6 - 10 års ålder måst hjälpa sin mor med att plocka och snoppa krusbär och vinbär, samt en dag torka och skära så och så många skålpund (turska)bönor. Och de skulle skäras tunna"*. (Detta var alltså livet vid nuvarande Jämvägstorget för 140 år sedan.)

År 1860 löser Ane in 7/10 av Palmqvistska sterbhuset, giftorätt 5/10, köp 1/10, för 9 000 Rbl S. År 1869 löser hon in 1/10 av Lanth. Paul Pq för 22 000 mk, (vilket torde motsvara 5 500 Rbl S).

Åren går vidare, Albina vistas mycket i Danmark för hälsans skull, men bor t. ex. 1867 ovanför Ane. Följande år dör Anes mor och Ane blir ganska ensam. Äldsta dottern Sofie är gift sedan 1844 med Alexander Zachris Stjerncreutz f. 1817, officer i Finska Sjöekipaget, avsked 1870 med konteramiralsgrad, fick tjänst i St Petersburg 1861, medan familjen blev kvar i Helsingfors. Senare bildade Stjerncreutz ny familj i St Petersburg.

Sönerna är båda gifta, Ludvig nu i London och Edmund brukar j orden på Lammasmäki i Savolax. Hilma går i dövtumskola i Åbo och Köpenhamn och tänker sig en framtid på det området. Men efter 4 års väntan på att Heinrich Brauneisers hälsa skall bli bättre kan de nu äntligen gifta sig i oktober 1868, då han fatt ett pastorat i Flensburg på tyska sidan gränsen. Tyvärr tilltar sjukdomen igen och han dör efter mindre än 10 månaders äktenskap. Efter detta är Hilma djupt deprimerad men återhämtar sig småningom i Danmark. Först 1871 kommer hon tillbaka till Finland och gifter sig med Robert Svanström 1874.

Härpå följer Roberts och Hilmas 11 år i Nurmest, som Georg Luther så levande skildrat i sitt föredrag. I juli 1885 är då familjen tillbaka i Helsingfors och flyttade synbarligen in i den Palmqvistska gården. Valborg var som sagt fyllda 10 år, Harald knappt 9, Hjalmar 8, Hanna 6 och Ingrid 3. Mor Ane är redan 76 år gammal och Bina 56, bröderna Ludvig och Edmund är båda döda och äldsta system Sofie 58 lever i Helsingfors med sina yngsta ogifta döttrar Julia 27 och Signe 25.

Tyvärr finns inga brev i den Palmqvistska brevdelen på Universitetsbiblioteket mellan 1885 och -89, men i en artikel skriven av Jonatan Rreuter i Finsk Tidskrift 1939 får man några direkta interiörer från det Palmqvistska huset drygt 50 år tidigare:

"En del av översta våningen - mot Fabiansgatan - beboddes - av fru Ane, dottern Albina och sondotter Anna - en liten tambur - en stor sal med icke mindre än fyra fönster mot gårdssidan - ett uppslaget piano - en massa noter - soffor, bord och länsstolar, allesammans hederliga, gamla mahognymöbler - en praktfull trymå. - Tvenne varandra ledande damer inträdde. - Den äldre var den vackra frun från Danmark, gamla fru Ane, som var en smula korpulent och illa medfaren av reumatism - begagnade alltid käpp. Den yngre damen var fröken Albina - som länge lidit av en neurologisk åkomma och alltid varit bräcklig och svag. Även hon begagnade käpp både inom och utom hus. - Ane öppnade ett samtal - på svenska med dansk brytning - smått humoristiska yttranden och fröken Albinas lugna vänlighet -. " Reuter och Arthur Madsén, släkting till Ane, sjöng gluntar m.m. med Anna, (ca 15 år). Både Ane och Albina kom ofta in för att lyssna. - "I detta gammaldags ganska tysta hus - tycktes familjen endast sällan taga emot besök -. Albinas rum var möblerat med smak- ett litet vackert bibliotek av utvald god litteratur - svenska, danska, tyska och franska böcker -. Finska kunde hon inte alls, - en högt utbildad kvinna med många intressen - ovanligt beläst och med ett utomordentligt minne".

Bild 14. Albina Palmqvist.

Efter Annas fars Edmunds död flyttade modern tillbaka till Sverige och moster Albina tog hand om Annas uppfostran. Hon bodde alltså med Ane och Albina i Palmqvistska gården och fördes av Bina också på resor i Finland, Danmark och Tyskland tills hon, Anna, gifte sig 1886. Det var alltså till denna miljö som Robert och Hilma flyttade på sommaren 1885. Vi ser att de två "gamla" damerna, 78 och 56 år, var ganska trötta och sjukliga. Också Robert (47) lider svårt av reumatism, som han fått på de långa strapatsrika tjänsteresorna i Karelens skogar. Dessutom hade både han och Hilma lidit av kölden på Maunonniemi. Hilma hade ju också haft stora besvär efter de senare barnsängarna och Roberts hjärta hade börjat krångla. Allt det här säkert också färgat av sig på de personliga relationerna. Men nu väntar snart stora förändringar i familjens liv.

Anes hälsa försämrades, i maj 1886 är hon litet bättre, sover mycket, men den 18 december dör hon 79 år gammal. (Ännu 1883 - 84 var hon med om att lägga ner och upplösa Ekenäs Tändsticksfabrik, där man synbarligen haft intressen.)

Redan 1869 hade Hilma hoppats att gårdarna kunnat säljas, så att Ane och Bina kunde flytta till Danmark där Hilma då vistades. Dessa planer blev dock ej av då, men nu ansåg man att den bästa lösningen var att sälja gården. I bouppteckningen efter Ane 19.1.1887 upptas tillgångarna till ca 305 000 och skulderna till 89 000 eller netto nära 216 000 mk.

Här må nämnas att de två porträtten (bild 6) värderats till 50 mk, övriga 17 tavlor till 10,- , böckerna är nu uppe i 50,- , en Räfskinnskappa hela 75,- , sommarmarkappan af siden till 40,- , linnekläder 33,- o.s.v. (Här kan inskjutas att den palmqvistska stolpsängen 1932 av Signe Stjerncreutz donerats till Helsingfors stadsmuseum och nu finns utställd i Sprutmästargården, Kristiansgatan 12 i Helsingfors.)

Det dröjde dock ännu ca två år innan Handlanden Otto Schneidenschnur köpte gården den 7.1.1889 för 475 000 mk. Han torde redan tidigare ha hyrt hörnlokalen för sitt Nordiska Bosättningsmagasin. (Bild 15)

Anes testamente från mars 1886 klandrades i Rådstuvurätten, som behövde hela åtta rättegångstillfällen innan avgörandet föll den 16 maj 1889. Hilmas andel kom synbarligen att bli ca 100 000 mk.

Bild 15. Nordiska Bosättningsmagasinet i f.d. Palmqvistska gården i början av 1900-talet. - Stadens bildarkiv.

4. Robert köper tomter och bygger hus

Redan den 8.4.1889 hade dock Robert Svanström köpt tomten No 8 i Kvarteret N:o 94, Skatan, eller hörnet av Georgsgatan (4) och Stora Robertsgatan (2) för 47 000 och knappt ett år senare köpte han granngården vid St. Robertsgatan 4, tomt N:o 2 för 39 000 mk. I oktober 1890 godkändes ritningarna för det ståtliga 4-vånings stenhuset vid Georgsgatan, som stod färdigt redan vid årsskiftet 1891-92. Ritningarna till två 5-vånings stenhus (det ena på gården) på tomten vid Robertsgatan 4 godkändes redan 1891, men huset vid gatan torde ha blivit färdigt först 1896, medan gårdshuset var under byggnad ännu 1901.

Arkitekt för åtminstone Georgsgatan 4 var August Nordberg vid Kiseleff & Heikels arkitektbyrå. (Efter mycket sökande ficks detta fram av professor Ola Hanssons son Joakim den 31.5.1893) (Bild 16)

Bild 16. Ritning av fasaden till huset vid Georgsgatan 4.

- Stadsarkivet.

Innan vi går vidare med de nya gårdarna bör här nämnas att Robert redan den första hösten i Helsingfors köpte en villaparcell på Jollas nära Villinge sund. Tomtens areal var 2,25 tunnland och den bestod dels av "stenbonden skogsmark" och dels av "med gles skog beväxta berg". Tyvärr har jag inte lyckats få fram några uppgifter om när och hurudan

sommarvilla Robert lät uppföra på tomten som getts namnet Furulund. Men från somrarna 1890 och -91 finns brev- och dagboksanteckningar om sommarlivet där. Till detta återkommer jag senare. Men här må nämnas att villan, enligt uppgifter som jag fått av Helsingfors stadsmuseum, år 1892 sålts till fru Hedvig Silen (mor till Hedvig Gebhard). Möjligen utgör Svanströms villa stommen i den mycket utbyggda villa som nu ägs av SOK. (Stadsmuseet hade inte någon uppgift om den första ägaren, men den fanns tillgänglig på Nylands läns lantmäterikontor.)

Den följande något oklara parentesens gäller var man bodde efter försäljningen av Palmqvistska gården i januari 1889. I ett brev av den 17.1.1890 anges adressen Kaserngatan 22, 2 vån. På denna tomt i hörnet av Kaserngatan och nuvarande Röddäldssgatan fanns det då ett vackert trähus från 1875 men också ett 4 1/2-vånings stenhus från 1884 (?) på gården. I ett brev av den 23.11.1890 sägs att "i 4: e våningen bodde prokurators adjointen Henrik Gustaf Borenus i 7 rum, under honom prokurator Alexander Bernhard von Weissenberg och under dem bor vi". (Det var alltså i gårdshuset man bodde.) Då Georgsgatan 4 som nämnts byggdes först 1891-92 och Robertsgats-gårdarna 1895-1901 förefaller det ganska klart att familjen bodde vid Kaserngatan mellan försäljningen av Palmqvistska gården 1889 och fullbordandet av Georgsg. 4 1891/92.

Den därpå följande adressuppgiften (12.7.1891) St. Robertsgatan 2 är något förbryllande. På den tomten stod mot St. Robertsgatan ett envånings trähus, men det förefaller som huset varit rivet redan då, eftersom det nya stenhuset stod färdigt 1892 och nästa adress så tidigt som 1 januari 1892 är Georgsgatan 4 (alltså nya huset). Men mellan februari och juli 1897 är familjens adress St. Robertsgatan 4. Detta synes igen betyda att man flyttat till det ena redan färdiga huset på granntomten ("takstolar reses" i juli 1896). (Bild 18) Om inga andra uppgifter kommer fram får vi synbarligen nöja oss med rätt lösa antaganden om exakt var man bodde under dessa år.

Synbarligen var början av 1890-talet en period med stark byggnadsverksamhet i de "nya" västliga stadsdelarna och Robert såg här en chans till goda placeringar av Hilmas arv. På de två nyinköpta tomterna vid Georgsgatan och Stora Robertsgatan uppförs nu inom 10 år ett stort 4-våningshus och två mindre 5-våningshus. Detaljplaneringen för åtminstone Georgsgatan 4 görs som nämnts av arkitekt August Nordberg, men det förefaller som om Robert själv skulle ha deltagit mycket intensivt i en massa detaljer, inte minst i de ekonomiska frågorna som ofta beredde stora svårigheter.

Här kunde inskjutas att konjunkturerna syns ha lett till en stor risktagning då Hilmas

arv gått nästan helt till tomtköpen, varefter byggena så gott som helt finansierats genom lån. Dessutom hade ju en tomt tidigare köpts på Jonas och en sommarvilla uppförts där.

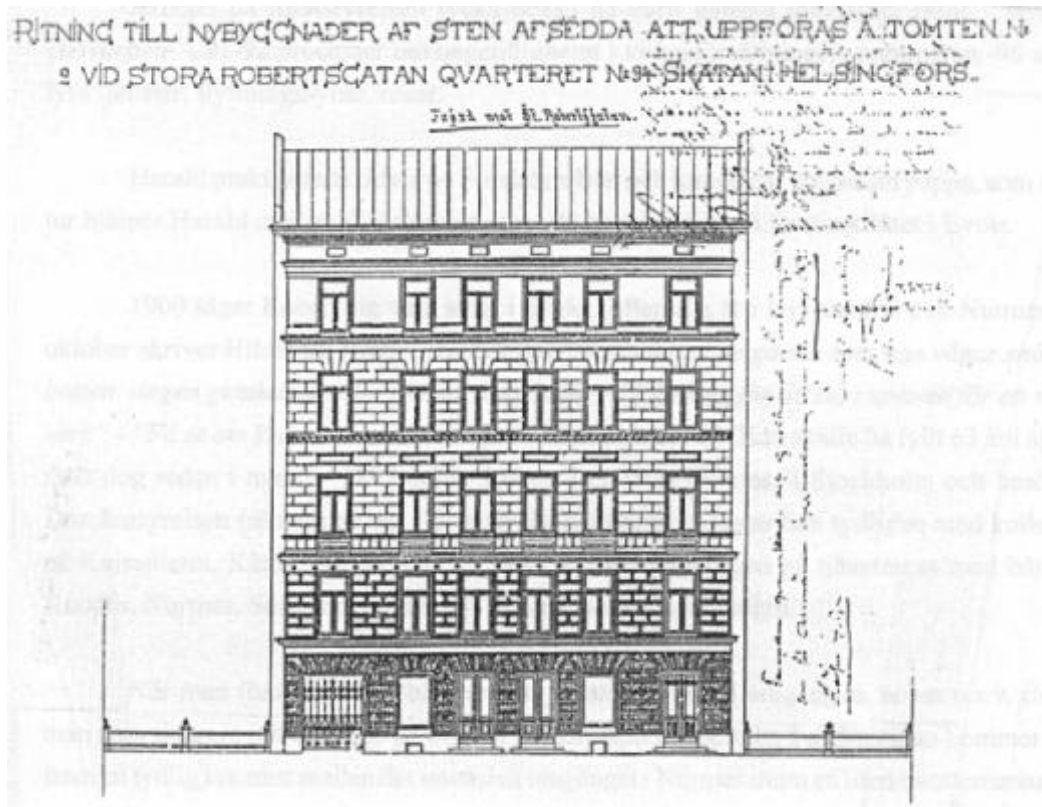

Bild 17. Ritning av fasaden till huset vid Stora Robertsgatan 4.
- Stadsarkivet.

I ett senare skede blev det dessutom ständiga besvär med obetalda hyror (upp till 7 månader!), processer m.m. Uthyrningen av 6 bodlokaler i Georgsgatshuset var inte lätt att ordna. Man hade 1891 fått "skomakare, skräddare med glansstrykande hustrur, perukmakare, bagare, kött-leverantörer". 1898 "borde man få 2 - 3 000 mk mera i hyror för att ej blott behöva stoppa och lappa".

År 1900 har man "25 000 i räntor hvarje år + kommunala- o. prästeutskylder + vatten, ljus etc". -"Bankerna drar in, snart nog inkasseras lånen - sådana som ej anses säkra och hafva goda namn ges intet-att min gubbe nu ändå har gott namn om sig! och det glädjer mig". Och dessa byggnadstider pågick - utom sommarvillabygge 1886 ? - åtminstone 1891-92, 1895-96 och 1899-1901!

5. Arbete och familjeliv

Arbetet på forststyrelsen tycks också ha varit ganska intensivt: 1890 " mycket skrivarbete ", 91-92 processer om oegentligheter i virkesförsäljningen, sommaren -96 skött fyra tjänster, flyttningssyner, resor.

Harald praktiserade tidvis på Forststyrelsen och kunde där hjälpa sin pappa, som i sin tur hjälper Harald med studielitteratur m.m. då han studerar på forstinstitutet i Evois.

1900 säger Robert sig vara svag i finska (efter alla år i Hyrynsalmi och Nurmes!) I oktober skriver Hilma till Bina: "*Wreden partisk, dum mot de gamla som han vågar snäsa i botten -ingen gentleman eller rättare nobelman - alltför ung för att stå i spetsen för ett stort verk*" - "Få se om Robert tar avsked i april, då full pension " (Han skulle ha fyllt 63 år i april, men dog redan i mars) - 1897 deltar Robert i en jägarkongress i Stockholm och besöker Domänstyrelsen (motsvarar vår Forststyrelse). Samma år festar han tydligen med kolleger på Kajaniemi, Kämp, Brunn, Opris! 1898 är han synbarligen på tjänsteresa med båt till Kuopio, Nurenes, Sotkamo, ångbåt till Kajana, sedan Hyrynsalmi.

När man försöker få en bild av det privata livet med umgängen, nöjen o.s.v. stöter man som tidigare nämnts igen på bristen på korrespondens. Men å andra sidan kommer här fram en tydlig kontrast mellan det intensiva umgänget i Nurenes inom en liten tjänstemannakår - med för det mesta svenska som modersmål - på en liten ort ute i landsbyggden - jämfört med en större ort där ingen sådan smal elit syns i mängden. Man får tydligt uppfattningen att umgänget nu främst sker inom släkten. Några få gånger nämns en concert, t.ex. Alma Fougstedt 1889, eller som det står i Albinas brev 1898 till Anna (bild 13). "*De klaga, men de roa sig så, alla 5, 4 gg i theater, conserter i en vecka* "

Ingenstans hittas någonting nämnt om att Robert skulle ha fortsatt sitt sjungande och musicerande, men någon gång blev det ändå ett tillfälle att slå sig lös, för i augusti 1896 berättar Robert för Hanna hur han "*levt ungkarlsliv med Harald med varieteer, Schwalberna (?), Walhalla, Djurgården, Märholmen, Mellungsby, Sveaborg, och nykterhetsvårdshus för mat.*" (Märholmen dit man också seglade ibland för att träffa bekanta är numera sammanbyggd med fastlandet där Sundholmens kraftverk ligger mellan Drumsö broarna.) Robert berättar också om ett fatalt förbiseende: Hilma kom hem från Carpelans på Odensaari "*försummade möta henne. Påföljden lämnar jag ovidrörd...* "

Följande utdrag ur Roberts brev till Hanna i juli 1896 om besvär på en utfärd till

Högholmen ger några ganska levande tidsbilder:

"Annars har vi (Robert och Harald) ju också varit nog mycket till vägs dessa tider. I torsdags vecka tillbaka till Marielund och Schulmans, aflämnade Ma (mamma) på Sofiero (på Degerö innanför Hertonäs bro), dit vi återvände lördag middag, samt strax därefter begåfvo oss med alla därifrån till Högholmen för att fira Eleonora (Hilma Eleonora). - berätta om våra modigheter där - Ma hade bedt Tha (mamma och Thyra) komma dit med ångbåten redan kl 3 femte krans, lemonad, grädda, etc. men nog sagt att ifall det skulle regna, hon endast skulle skicka allt detta med ångbåten till Sofiero. Detta senare blef ödesdigert för oss ty sedan hon förgäfves väntat par timmar på oss där - förr kunde vi icke heller hinna dit - och det olyckligtvis föll några regndroppar, samt - såsom hon påstod - åskode - något som ingen annan hört så återvände hon till staden med picket etc. och hem för att se om vi kommit hit och då detta ej var fallet ånyo till ångbåten med vilken hon sände paketet till Sofiero jämte alla Edras bref som under tiden ankommit. Wi åter anställde förgäves skallgång efter henne på Högholmen och ämnade redan resa efter sakerna till staden men stannade likväl kvar på min inrådan, - lyckligtvis samt årnöjo oss med en del afflickornas medhafda krans, samt mjölk och s.k. björnskorpor som flickorna Iröpte af vakten. Och med denna magra upplaga av Eleonorakaffet voro vi alla fullt tilfredsställda. Så nu kan 1 den historien. Som vi söndag morgon åter begåfvo oss af till Vinbergs per järnväg, så fingo vi icke se korgarna och brefven förrän efter återkomsten 1/2 11 om kvällen. Torsdag e.m. förde åter Hd och jag Ma ut till Sofiero med en sjungande förlig vind och återvände kryssande, med bl. andra ett långt slag ända från Brändö udd till närheten av Gustafssvärd "

Här kan det kanske vara på sin plats med ett par citat ur Roberts och Hilmas brev på 20 sidor! till sina flickor på besök i augusti 1899 hos bror Harald i Hyrynsalmi: *'Det är ju storartadt, så högpöetisk du, Hanna blifvit. Men det är ju också glädjande att du har fantasi. Måtte du fortsätta däri och öfva upp den samt att svärma, så länge man det kan, i ungdomens vår!'"* I politiken - att en högre rysse skulle sagt att man nu ämnar inställa alla repressiva åtgärder mot oss till följd av den utländska prässens uttalande som gjort att R: land förlorat sin behöfliga kredit och att Bobban är illa ansedd på högre ort, t.o.m. af Wladimir, som inte ens rört vid sitt glas, då den förre hos gardet utbragte en skål för Zaren och att Bobban rest till en större festlighet i Pbg, men icke blifvit inbjuden dit. "

Efter detta sidohopp till politiken kan vi konstatera att kontakten med Hilmas syster Albina synes ha varit livlig, men tyvärr var ju hennes hälsa hela tiden mycket svag med ständig värk och lidanden. Äldsta systemen Soffe hade man synbarligen mindre kontakt med. Hon hade visst ett besvärligt lynne och var för det mesta i behov av pengar. Hon dog redan 1894. Med deras barn höll man rätt nära kontakt, särskilt om somrarna med Julia och Signe på Sofiero. Bl. a. skulle Inga, 14 år, stanna flere veckor där under somaren 1896.

Också med Roberts syskon, på Marielund och Fallbacka höll man kontakt, särskilt sommartid. 12.8.1896 berättar Harald att han tillsammans med Robert åkt med ångbåten Idun till Rastböle, vandrat till Fallbacka, där de träffat Schulmän, Lindqvistar, Hanna Hagbom, Mauritz och Valborg. Vandrade också till Schulmans skola. Till jularna kom skinkor och granar därifrån väl till pass. Som av citatet ovan framgår besökte man också syster Amanda i kyrkbyn.

En liten bild av familjens villaliv på sommarstället Furulund på Jollas kan man få fram ur breven. Denn 15 juli 1890 skriver Hilma från Furulund till Bina och nämner bl.a. att Robert ville segla till Degerö men han tycks vara fast med sina bad: "*halfbad inpackad i filter, 3 gånger spritbad, tidigare 9 sköna tallbarrsbad*". Harald och Hjalmar med de yngre flickorna har släpat ruskor från berget och Hjalmar "*blev så svettig*". Valborg hade den dagen gjort en lång promenad på Degerö.

Den 30 juli 1890 seglar Harald med Mauritz och Slamo Lindqvist till Willinge, Rönnskär och Sandholmen, där de stötte på en sten och Slamo föll i sjön. Sedan tog kryssen hem hela 2 1/2 timme. - Hjalmar (12 år) har samlat kardborrar för sjusovare och Inga, 8 år har första gången skrivit med bläck på egen hand. - Harald berättar att Mauritz har kommit med Kalles kanot och så hade man sett en lysmask.

I november 1890 hotar försäljning av villan, då bankerna börjar dra in lån, men saken får bero till våren 1892. Från sommaren 1891, särskilt augusti månad, får vi i Valborgs dagbok en rätt så levande bild av villalivet på Furulund. Valborg var då 16 år och syskonen mellan 15 och 9 år. Valborg förbereder sig för skriftskolan som börjar i oktober med att så gott som dagligen läsa ett kapitel ur Matteus evangelium eller ur "*Ljus och skugga*". För övrigt deltar hon och syskonen i de vanliga sommararbetena: plocka hjortron, rensa hallon, sylta stickelbär, knyta hängmattor, sy, baka, samla växter och släpa ruskor. Valborg snidade också flitigt. Ibland vandrade man till ett "*utsiktsberg*" eller till Jollas gård, man hade kontakt med många familjer och deras ungdomar. (Bl. a. nämns namn som Eklund, Feodoroff, Hamfeldt på Willinge, Holm, Jansson, Jäderholm, Leisten, Lind, Rosvall, Wecksell, Wegelius och Wulff.)

Bild 18. Inga, Valborg, Hjalmar, Hanna och Harald 1893

Man dansade ringdanser och nigar-Maja, man lekte nummerleken eller Simon i Sälle. Ibland "*spelade man croquet eller slog käglor*". Däremellan rodde man - t. ex. till norra Willinge eller så kom kusin Kalle med sin kanot "*så rysligt roligt. Ute att paddla i Jollas viken. Hanna med mig*". (Valborg)

Vidare seglade man ganska flitigt. Hurudan båten var har jag inte fått fram, men Robert som ju var uppvuxen på Degerö gård var säkert båtvan. Alltnog gjorde man ofta seglatser in till staden och tillbaka, till Hundholmen, till Iglorna, till Kristallviken på Willinge. Valborg skriver i dagboken den 10 augusti 1891: "*Seglade af kl. 6. Kommo till Kallvik. Vandrade till Marielund. Kalle sad' att det var roligare att se mig än H. K. H. Kejsarinnan (!)*" - "Synbarligen övernattning på Marielund. 11.8. "*Laddade patroner till Mauritz bössa. Hos Schulmans*" (Fallbacka) "*Besågo skolhuset*" - "*Sköto de duktigt. Återvände till Marielund. Vandrade till Kallvik. Seglade med god vind hem.*" (Det förefaller som om det funnits en hel del tycke mellan kusinerna Valborg och Kalle, fast det ju 6 år senare blev giftermål med stora bror Mauritz!)

I våra brevsamlingar finns inga uppgifter om Furulund år 1892, men enligt Stadsmuseets uppgifter i januari 1993 såldes parcellen 1892 till Hedvig Silen och sedan vidare till svärsonen Hannes Gebhard. Troligt är att familjen Svanström var utan sommarvillan från 1892 framåt. Var man då tillbringade somrarna framgår inte ur breven. Segelbåten har man ändå kvar, eftersom Robert och Hilma i augusti kunde segla Hanna och Inga till Åbergs i Kallvik för att stanna där några dagar med döttrarna Gerda och Miu. Tyvärr hade man glömt nattlinnena kvar och måste segla efter dem. Sedan god kryss till Ärtholmen och därifrån direkt till Havshamnen. Ännu 1896 seglade Robert och Harald till Fontells på Märholmen. 1895-96 simmar Robert alla mornar (var?).

På tal om sport ordnade Kalle Lassenius inköp av "*Palästron*" i september 1891. Detta i släkten kända gymnastikredskap hamnade sedan i Mauritz och Valborgs hem, den därtill hörande stegen finns ännu 1993 kvar på Åsa (102 år gammal). Vidare kan nämnas att Valborg 1894 promoverades till simmagister med utmärkt skicklighet vid Helsingfors Simsällskaps första promotion.

Om vi nu återgår till livet i staden måste vi konstatera att inga exakta uppgifter finns om var och hur familjen bodde i de nya gårdarna från 1892 framåt. Den 7.4.1896 skriver Albina att Hilli bor trångt med trevliga höga fönster. Den 28.8 samma år skriver Hilma att de skall flytta in om tre månader. Tre månader senare, 16.11 är adressen ännu Georgsgatan 4, men 1.7.1897 är den Stora Robertsgatan 4 och ett halvt år senare, 26.12.97, igen Georgsgatan 4. Valborg, som i juni 1897 hade gift sig med sin kusin Mauritz Lassenius flyttade i augusti 1899 in i den södra lokalen i 4:e våningen vid Georgsgatan 4. Var i huset Robert och Hilma med de två yngre hemmavarande flickorna bodde framgår inte, men den 16.8.99 skriver Hilma: "*Vi bo nu så vackert - god inkomst, godt arbete hvar och en.*"

6. Georgsgatan 4

Här kan det kanske vara på sin plats att ge en bild av detta hus som jag minns det själv från de 15 år jag bodde där, 1909-24. (Bild 19)

Bild 19. Exteriör, Georgsgatan 4. (Foto A. A. Rosenbröjer, 1892)
- Helsingfors stads bildarkiv.

Entren var en vacker dörr mellan två grova blankslipade pelare i röd granit. Trappuppgången var rymlig med sirade ledstänger, bekväma trappsteg och rymliga mellanplan. De vackra ingångsdörrarna till lokalerna hade mattslipade glastrutor med oslipade figurmönster. (Bild 20)

De vackra kakelugnarana hade dels mässingsluckor och nischer, dels enklare gjutjärnsluckor. Veden bars upp av gårdskarlen Lyly från källaren genom de branta kökstrapporna. Badrummen hade "zink"-kar och Juncker - gaskaminer, som måste vaktas noga, då vattentillgången var ojämn i översta våningen.

Om hemlivet under Helsingforsåren får man ganska få uppgifter, men vi kan t.ex. nämna att Hilma vid Kaserngatan hade hemsömmerska hela 5 1/2 veckor. Då syddes bl. a. '9 klänningar, därav en åt Hilma själv, åt Valborg 2, åt småflickorna 3 var. Vi har nu 8 linnen per flicka och 12 skjortor per pojke. I byket hade vi 50 lakan ".

I augusti 1899 fick familjen ett nytt piano, nya gardiner och en portier, (synbarligen ett dörrförhänge), åt pappa. - Gloxinia och oleander blommor. Att man på den tiden kunde få en försändelse (från John Engelberg) med hela 5 kg åkerbär verkar ju överraskande i våra dagar. Kanske här kunde ges ett citat ur Hilmas brev till Bina 17.1.1890: "*Kan du fråga Onni, (Hilmas brorsson), om han har i behåll den knutring af guld som jag gaf honom - den första av tre jag fick av mamma - insydd i muffen, till Köpenhamn, då jag var skoficka på vår första samfällda tur där*". Det må också nämnas att hela familjen 1888 vistades 5 - 6 veckor i Köpenhamn.

7. Roberts och Hilmas barn

Under de här Helsingforsåren växte ju barnen upp och började småningom lämna hemmet. Valborg blev student i maj 1893, var hemlärlarinna i Mustiala vintern 93 - 94, blev gymnastiklärarinna -96, bedrev studier för medicofilexamen tills hon gifte sig -97. Harald blev student i december -93, studerade naturvetenskaper vid Alexandersuniversitetet, men bytte linje och vistades sedan vid Fortsinstitutet i Evois 94 - 96. (Han hade egentligen helst velat bli arkitekt.) Från -96 framåt var han kanslist vid Fortsstyrelsen, men skötte tidvis olika befattningar i Lesti, Ounasjoki och Torneå och från -99 i Hyrynsalmi. Kanske kan ett utdrag ur ett brev ge en viss bild av Harald, som för övrigt karakteriseras som "an natur, lätt olycklig, god men ömtålig, tungt sjukligt sinne, livlig, glad"! (Bild 22)

Hjalmar blev student -95, praktiserade i Viborg, diplomingenjör från Polytekniska institutet -99, Tekniska Höskolan i Darmstadt 1900.

Hanna började sina studier vid Ateneum i Helsingfors -96 och på Åland 1900. Hela sommaren -96 vistades hon i Säiniö, där hennes morbror Edmund ägt en gård.

Inga blev student -99 och det var väl bara hon och Hanna som bodde hemma mot slutet av den period vi nu behandlar. Inga är dock redan år 1900 vid 18 års ålder färdig att förlova sig, men Fritiofs pappa *"vill ej veta af din kärlekshistorie - han är ju blott en pojke (20) och har och kan ingenting"*.

Redan den 1 juni 1899 flyttade som nämnt Valborg och Mauritz med sina två 1/2-år gamla tvillingar in i en grannlokal i Georgsgatshuset. Den 19.12.99 skriver Hilma till Bina: *"De små gossarna är allas vår glädje - krypa som små girsar (?) till telefon eller dörrklockan - skrattar sedan med hela munnen öppen om de känna igen"* - och den 6.10.1900 låter det så här: *"huru godt det är att vara jämsides med Lassarna - de små (nu två år) kommer in många gånger om dagen - den lilla Torbjörn, 3 mån., så snäll och rar"*.

Centralpostkontoret för ankommen
och afgående bref inom de Transniska
felen

Högtärade Johanna!

En hjärtligt beflig och bra månad
idag får jag hälsadelt tilltänka dig. Gärna
hade jag, liksom du, med min gratulation
vilat göra en färd upp till prosim vilda
rymden, men ju - jag skall säga dig
- ju, att värmen med alltför starka bejor
fästet, mina tankar - eller smulldistat,
hur du vill - vid prosans fasta klippa.

Su - uh !!!

Det är frigt har jag nu senat boken från folk
bibliotek. Varigenom jag får många ilid. Trä-
kiga eftermiddagstunder till ända. Jag väntar till
läsningsplats hotel Brunnsparken eller annat traf-
ligt ställe. Och fullt är - j. håller stadens om som
mar, nu långt därifrån, men man skänker
dum dock så bra; att man ju just kan man sig
att brocka djurgården och andra vackra ställen.
Roligt är det att i dygnetala segelfärdar
Förlat. nu allt mitt i näck, men det är ju
dock bättre än ingenting. Skippas du samtjehet
Brynjoulven af Landron
König

Harald

Bild 22 Brev av Harald till "Johanna", odaterat, men i samma kuvert som Roberts brev 20.7.1896. (Johanna = Hanna, P = Pappa, Brynjoulven förvägning av Haralds andra namn Brynolf.)

8. Sjukdom och familjerelationer

Tidigare har nämnts att både Robert och Hilma led av reumatism och andra krämpor efter åren i Nurmes. I oktober 1890 klagar Robert över rusk och köld som *"icke är gynnsamt för skrabbigt folk som vi"*. I november -90 tar Hilma ett glas porter med socker i för svaghet efter influensa och säger att homeopatin kommer att fira triumfer på grund av sina diminutiva gifter - senare blev hon och delvis Hanna trogna anhängare av denna rörelse, (som av många ansågs som humbug). I augusti -99 klagar Hilma över att ryggen värker och följande år har både hon, Robert och Inga ischias. Robert skall duscha i 29 °C i 5 veckor och ta 12 bad i veckan, *"har orkat bättre"*.

Men nu skall vi se vad breven har att berätta om stämningarna i hemmet under åren i Helsingfors. I juli 1890 skriver Hilma från sommarvillan till Bina: *"har efter många tunga pröfvoår nu återigen fått det så godt som jag blott kan önska mig"*. I juni 1896 skriver Robert till Hanna, 17 år: *"Du är ung och glad och ser lifvet lust och lätt, jag gammal och för det mesta nedtyngd af bråk och trassel med hyresgäster och affärer - baden är tröttande och nedsättande på humöret"*. I maj -97 klagar Hilma över Roberts oförståelse för hennes djupa religiositet. I april skriver Harald till Hanna: *"Hvarför har Pappa blivit så bedragen af lifvet - solen måtte förbrännt honom"*.

Den 15 augusti -99 skriver Robert ett långt brev till sina *"Goda barn"*, Harald, Hanna och Inga samlade hos Harald i Hyrynsalmi. På grund av brevets karaktär och betydelse följer här ett långt citat, och dessutom en kopia på brevets början. (Bild 23)

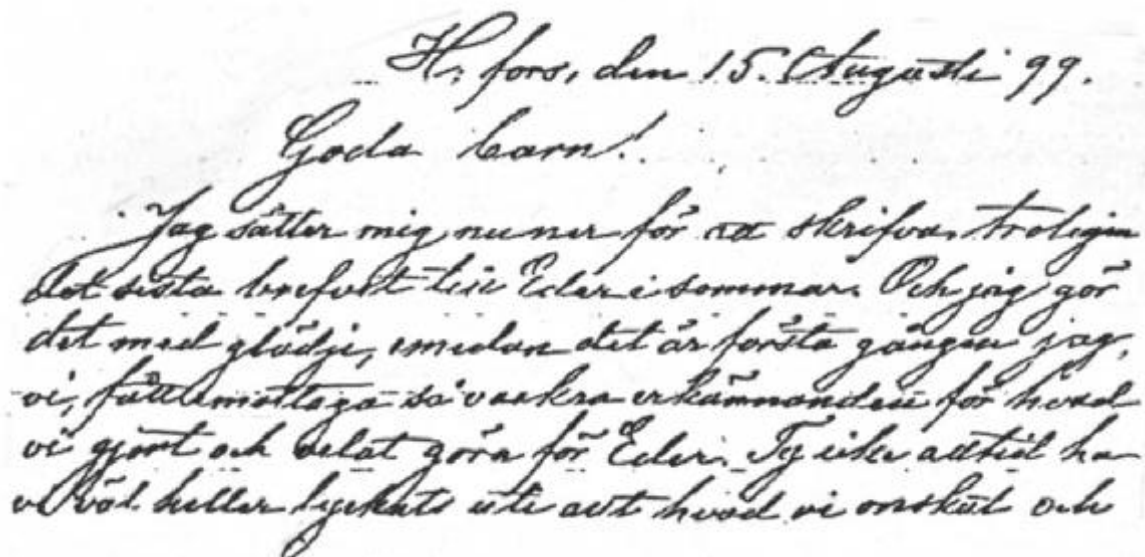
"troligen det sista brevet i sommar. Och jag gör det med glädje, emedan det är första gången jag, vi, fått emottaga så vackra erkännanden för hvad vi gjort och velat göra för Eder. Ty icke alltid ha vi väl heller lyckats uti allt hvad vi önskat och velat göra för Eder. Jag må också gärna bekänna, att jag på senare tider hardt när uppgifvit hoppet om att få röna i detta lifvet några varmare erkännande af hvad jag velat och känt för Eder, ty själfviska och otacksamma har I mången gång förefallit mig. Nog har jag vetat att det icke varit så illa menadt, och att I ären goda i grunden, men styfsindtheten och rättahafveriet hafven I ofta låtit taga makten öfver Edra bättre instinkter, hvilka fått vika för ihålig advokatyr, hvarvid just sanningen ofta fått sitta illa emellan. Oafsett mina fel, tror jag dock att sanning och rätt just är ibland de saker jag mest och starkast håller på och vill göra till ledstjärnor för mitt handlingssätt emot såväl mig själf, som andra. Och jag tror mig, utan egenkärlek kunna

tillräkna mig dessa egenskaper, emedan jag tror mig fått dem i arf, den arfvedel jag fått, af mina hederliga föräldrar, jämte den uppfostran de kunnat gifva mig. Ty de dagtingade heller aldrig med hvad de trodde vara sannt och rätt och därför står också minnet af dem högt hos mig. Måtte blott jag lyckas kunna göra Eder en lika god arfslott att hållas i minne. Då har väl älven jag icke lefvat alldeles förgäves här."

Jag har nog många gånger tänkt och sagt, att Edra kantigheter i hemmet skulle komma att slipas af när I kommen ut i världen. Också detta har jag nogsammt fått erfara, ithy att jag ända från början af min skolgång, vid 8 års ålder, till största delen fått låf att vistas bland främmande människor och vid 17 års ålder fick söka mitt bröd ute i världen.

I fortsättningen glädjer sig Rober över att deras resa lärt dem älska naturen. Detta visar att grundvirket är gott. Han fortsätter:

"- måtten I med styrkta krafter och glada sinnen så snart återvända till hemmet med goda uppsåt att också där försöka förverkliga Edra förhvärfvade goda föresatser. Wi skola då våga hoppas att dett med ens och hvars tillhjälp, skall komma att gestalta sig lyckligare, än det, tyvärr oftast nog härtills varit - Allt beror på en god vilja."

H. förs, den 15. Augusti 99.
Goda barn!
Jag sätter mig nu ner för att skriva troligen
det sista brefvet till Eder i sommar. Och jag gör
det med glädje, emedan det är första gången jag,
vi, fullständiga så vackra erkännanden för hvad
vi gjort och velat göra för Eder. Jag icke att det ha
vill heller lyckats uti allt hvad vi önskat och

Bild 23. Robert skriver till barnen 15.8.99.

I samma kuvert skriver Hilma till flickorna. (Brevet är inte citerat eftersom handstilen är läsbar. (Bild 24)

16.8.99.
Mina kära flickor!
Jag tackar er för ert kärnfullt, hvilka
gjorde mig riktigt godt att lära, ty jag
ser att hjerta och sinne är friskt hos
er och kroppen med. Gud gif mig att
så kunna fortfara! Om blott vintern
vet kunna blifva god; om vi alla ha
den goda viljan, ha vi väl skulle icke
allt kunna blifva. Vi ha nu så mycket
hafva goda saker, god utkomst, godt ar-
bete hos och en, o. om vi försöka
att styra våra lygnen, lägga märke till
våra ord och betänka i räkneskapsböcker
komma! Häftigt blott ha vi alla,
därför måste vi gifva att på oss själva
ty i hemmet finnes goda, vordna, lita
skola, och i vordna skola vi ^{vara i} vordna
få vi säga oss tillbakad.

Bild 24. Sida 1 ur Hilmas brev till "Mina kära flickor" 16.8.99.

Här fick då de yngre barnen en massa levnadsvisdom och goda råd för framtiden och de två breven kan egentligen uppfattas som ett sorts testamente, särskilt av Robert som nu inte hade mera än 1 1/2 år kvar att leva.

9. Roberts sjukdom och död

Redan 1890 sades att han hade åldrats i förtid, -95 hade han *"förslappat hjärta"* som inte mera kunde bli friskt. Sommaren 1900 tänkte han söka pension i april 1901, men på vårvintern blir hälsan sämre. Ännu i mars är *"han något bättre"*, men hjärtsjukdomarna är oberäknliga och redan den 19 mars 1901 dog Robert knappt 63 år gammal.

Hilma fick nu den tunga lotten att leva vidare med sina två yngsta döttrar och två stora stadsgårdar att sköta med alla besvär med hyresgäster, gårdsskötsel och finanser. Det dröjde ända till 1909 innan hon överlät det löpande arbetet åt en disponent.

Här kan noteras att bouppteckningen efter Robert upptar Georgsgatan 4 till ett värde av 300 000 mk och Robertsgatan 4 *"jämte under uppförande varande byggnader"* till 222 000 mk. Bland värdepapper märks aktier i Nurmeksen Oluttehdas för 1000 mk. Tillgångarna värderas till ett sammanlagt ca 540 000 mk, medan skulderna till NAB, Suomi och greve Creutz steg till ca 443 000 mk.

Enligt testamentet tillföll egendomen Hilma i orubbad besittning med fri dispositionsrätt. Men det var nog ingen sinekur att sköta två gårdar och lån på nära en halv miljon mark. Men synbarligen hade Hilma ärft ett gott affärssinne av sina föräldrar. Gården Robertsgatan 4 avyttrades 1907 och Georgsgatan 4 först 1918, men ett fördelaktigt kontrakt gjorde det möjligt för Hilma och döttrarna Valborg och Inga att bo kvar där ända till sommaren 1924.

Hilma överlevde sin Robert med 24 år och dog först 1925 vid 82 års ålder.

FÖRTECKNING ÖVER BILDERNA

Bild No	Sida	Bildrubrik
1.	6	Robert Svarsströms betyg från år 1851.
2.	8	Robert och Hilma Svarsström som unga.
3.	11	Karta över Maunonniemi.
4.	13	Binas tavla, målad av Hilma, numera hos Helga Lodenius.
5.	19	Hilma och Robert vid silverbröllopet 1899.
6.	22	Porträtt av Albin och Ane. Målade 1832-33 av J.E. Lindh, numera hos Fjalar Kommonen
7.	23	Palmqvistska gården (fasadritning).
8.	24	Blombuketten för invigningen av Palmqvistska gården 1838.
9.	25	Palmqvists tomtel vid Brunnsgatan (planritning).
10.	26	Lotten för försäljningen av gården vid Fabiansgatan.
11.	27	Utdrag ur brevet av Albin till dottern Albina 22.6.1853.
12.	29	Utdrag ur brev av Ane till "Figen " Degener.
13.	29	Utdrag ur brev av Albina till sin brorsdotter Anna Kurikka f. Palmqvist 6.12. 1898.
14.	31	Albina Palmqvist (foto).
15.	33	Palmqvistska gården (foto i början av 1900-talet).
16.	34	Georgsgatan 4 (fasadritning).
17.	36	Stora Robertsgatan 4 (fasadritning).
18.	40	Inga, Valborg, Hjalmar, Hanna och Harald 1893
19.	42	Georgsgatan 4 (foto 1892 av A E Rosenbröjer).
20.	43	Georgsgatan 4 (ritning med skärning).
21.	43	Georgsgatan 4 (rumsplan).
22.	46	Brev av Harald till "Johanna ".
23.	48	Brev av Robert till barnen (närmast Hanna o. Inga).
24.	49 .	Brev av Hilma till "mina kära flickor".

SAMMANDRAG AV KÄLLORNA

1. Universitetsbiblioteket, Helsingfors
Palmqvistska brevdepåer I, II (ca 450 brev), III o. IV
Tammerfors Nyheter
Veckans krönika
Åbo Underrättelser
Div. matriklar m.m.
2. Riksarkivet
"Tarmo": Städ. ömses. brandstodsbolags försäkringsbrev
Rådstuvurättens lagfarts-, m.fl protokoll
Boupptecknings- och arvskiftesinstrument
3. Helsingfors stadsarkiv
Helsingfors stads historia
Tomtkort jämte ritningar m.m.
Magistratsprotokoll
Ark. Berndt Aminoffs samlingar
Bouppteckningar m.m.
4. Helsingfors Stadsmuseum
Albin Palmqvists blomstervas
Palmqvists stolpsäng i Stallmästargården
Villatomten Furulunds senare öden
5. Nylands läns lantmäterikontor
Villatomten Furulund: jordfästningsbevis
6. Ingegerd Luther
Hanna Lodenius brevsamling (ca 350 brev)
7. Finsk Tidskrift 1939
8. Diverse privata kalendrar och dagböcker